

Etika v politike a spoločnosti

Úvod

Kresťanský pohľad chápe politiku ako verejnú činnosť zameranú na potrebu a možnosť budovať a presadzovať spoločné dobro.

Spoločné dobro treba chápať ako súhrn tých podmienok spoločenského života, ktoré tak spoločnostiam, ako aj jednotlivým členom umožňujú plnšie a ľahšie dosiahnuť vlastnú dokonalosť. Spoločné dobro sa týka života všetkých, lebo nie štát (a zriadenie) je prvým subjektom politiky a vlády. Je ním konkrétny človek – osoba.

Ak sa politika definuje vo vzťahu k spoločnému dobru, treba si uvedomiť, že aj samotný objekt politiky (spoločné dobro) si vyžaduje mravne kvalifikovanú činnosť ľudskej osoby. Naše bežné hodnotenie činov, osôb a pomerov má väčšinou medziludský, eventuálne sociálny aspekt. Morálny súd sa často týka vzťahu vlastných potrieb a záujmu k potrebám druhých ľudí. Je to

vyjadrené v zlatom pravidle (rozšírenom vo všetkých kultúrach): „Čo sám nechceš, nerob druhému“. Tým sa vyjadruje požiadavka:

- aby sa ľudia navzájom uznávali ako rovnocenné bytosti
- aby každý v svojom konaní bral do úvahy, že druhí ľudia majú tiež svoje potreby a záujmy [1].

Tou vedou, ktorá učí človeka ako si správne vybrať, aby sa v zmysle týchto pravidiel mohol naplno uskutočniť, aké má byť jeho správanie vo vzťahu k Bohu, iným ľuďom, k sebe samému a k prírode je etika. Morálna dimenzia v človeku má dva aspekty: morálnosť a morálku. Morálnosť – meradlom čisto morálneho posudzovania praxe je svedomie konajúceho. Mravnosť – meradlom v tejto rovine je sociálne platný étos so svojimi normami. Ak posudzujeme prax z tohto pohľadu ako mravnú alebo nemravnú, posudzujeme jej zhodu so sociálne prijímanými normatívnymi štandardami [1].

Potreba etiky

Dnes sa o etike veľa hovorí. Toto konštatovanie má v sebe pozitívnu aj negatívnu stránku. Tou negatívnou je, že sa o etike toľko hovorí preto, že je jej nedostatok, že sa z politiky a vôbec zo spoločnosti skutočne vytratila. Pozitívnu stránkou je to, že sa pociťuje ako problém, že etika v spoločnosti skutočne chýba. Jedným z dôvodov jej absencie je, že neetické konanie prináša krátkodobý zisk, ale z dlhodobého pohľadu sa kruto vypomstí jednotlivcovi, aj spoločnosti. Do etiky sa preto vypláca investovať!

Etika a spravodlivosť

Spravodlivosť stavia človeka zoči-voči svedomiu, ktoré je hodnotovo normatívnym kritériom. Táto v sebe zahŕňa fenomén sociálny. Spravodlivosť a spoločnosť sú v hre vždy spolu. Obidve buď spolu prosperujú alebo upadajú. Základom spravodlivosti je osoba vo vzájomnom sociálnom vzťahu. Miestom realizácie spravodlivosti je spoločnosť, lebo tu sa odohráva výmena dohier, komunikácia a tu sa realizuje spoločensvo. Spravodlivosť v rovine týchto vzájomných vzťahov je zárukou pokoja a sociálneho pokroku. Jej opakom je nespravodlivosť, ktorá je príčinou nepokojov.

Pôda pre nespravodlivosť sa pripravuje a udržiava tým, že sa z morálneho kódexu vytláča vedomie hriechu. Pokrivené svedomia majú za následok stratu hodnôt a celkový nezáujem o čnosti. Viera a s ňou súvisiace svetonázorové presvedčenie nedávajú síce automatické recepty a odpovede na každodenné otázky, ale poskytujú človeku dôležité mravné východiská a princípy pre osobný a verejný život. Zároveň robí ľudí citlivejšími pre životy a problémy iných. Inými slovami, motivuje a dáva silu pre angažovanosť.

Etika a láska

Láska je aktívna starosť o život a rast toho, koho milujeme, je to vidiaci postoj duše. Celý Nový zákon odhaľuje originálny význam gréckeho termínu „agapé“ – je to predovšetkým otvorenie sa voči druhému a jeho bezvýhradné prijatie. Ak teda láska je charakteristickou črtou a základom kresťanského života, potom sa táto skutočnosť musí prejavovať aj v spoločenskom živote, lebo človek je tvor spoločenský. Ba viac, láska sa musí nielen prejavovať v spoločenskom živote, ona sa pre kresťana musí stať podstatou a bodom celého spoločenského života, ako aj riadiacim prvkom všetkých zásad, ktorými sa spoločenský život riadi.

Láska k blížnemu má teda aj svoj spoločenský rozmer, ktorý je samostatnou hodnotovou kategóriou. Za „spoločenskú“ lásku nemožno pokladať prejavy bratskej a sesterskej lásky násobené ich počtom v spoločnosti. Spoločenská (alebo sociálna) láska má svoje vlastné špecifické prejavy, ktoré vychádzajú z toho, že objektom nie je jednotlivec, ale spoločnosť, na druhej strane, je to spoločnosť ľudských osôb, s príslušnou dôstojnosťou, ktorú musí rešpektovať aj láska k nim. Táto láska však nie je akousi neosobnou láskou. Aby bola láskou, nemôže nevyjadrovať osobný vzťah lásky – musí túžiť po dobre osôb. Povedať, že láska nás núti milovať spoločné dobro, znamená povedať, že nás núti účinne hľadať dobro všetkých, už nie uvažovaných jednotlivcov, ale spoločensky prepojených.

Cieľom takého chápania lásky je neustále „poľudšťovanie“ sveta a vytvorenie novej civilizácie, ktorá by bola charakterizovaná predovšetkým novými vzťahmi, podstatne poznačenými láskou. V tejto dynami-

ke Pavol VI. [2] prvýkrát používa výraz civilizácia lásky, ktorý potom Ján Pavol II. charakterizuje ako terminologické dozretie od počiatku hlásaného princípu solidarity.

Civilizácia lásky musí byť realizáciou spravodlivosti, ako o tom svedčia požiadavky cirkevného učenia o spoločnosti od samého počiatku Cirkvi. Piwowarski hovorí, že civilizácia lásky – to je ľudskejší svet, svet založený na hodnotách, predovšetkým na láske, ale aj na spravodlivosti, pravde a solidarite [3].

Cirkev a politika

Cirkev v svojom učení o spoločnosti ponúka svoju aplikáciu lásky k blížnemu. Ide o lásku v politike, ktorá má odstrániť zlá ubíjajúce široké vrstvy svetového obyvateľstva. Učenie Cirkvi o spoločnosti pokladá od počiatku politickú činnosť a účasť v nej za neodmysliteľnú požiadavku lásky. Už Benedikt XV. hlásal, že evanjeliový zákon lásky medzi jednotlivcami nie je vôbec odlišný od toho, ktorý má platiť medzi obcami a štátmi [4]. A Pavol VI. vyjadril túto myšlienku slovami: „Politika je náročný spôsob používania kresťanskej angažovanosti v službe iným. Základným a najdôležitejším miestom lásky v politike je teda zodpovednosť za spoločné dobro cestou politickej angažovanosti priamej aj nepriamej“ [5] Ján Pavol II. v apoštolskej exhortácii *Christifideles laici* varuje najmä pred absentizmom a inderenciou veriacich v politike.

Je ešte ďalší aspekt pre motiváciu v angažovanosti v politike. Cirkev všemožne podporuje charitatívnu činnosť jednotlivcov aj spoločenských. Je však pravda, že osobná a priama dobročinnosť, aj keď žiadúca a veľmi prospešná, nie je schopná postihnúť hlboké sociálne korene zla. Aktuálny spôsob umývania nôh chudobným je aj snaha o taký svet, v ktorom chudobní budú mať lepší údel – navštevovať chorých znamená v našom svete tiež uskutočňovať účinné reformy zdravotníctva, nasýtiť hladujúcich znamená aj vytvárať účinnú ekonomiku, prijať pútnika znamená tiež dospieť k efektívnemu kultúrnemu a politickému univerzalizmu.

Osobnosť v politike

Aby sa láska mohla stať dušou politiky, musí sa predovšetkým stať „dušou“ politikov, musí oduševňovať tých, ktorí sa jej priamo venujú. Nemôže to byť čosi pridané akoby „tričko“ kresťanského politika, ale musí vychádzať zvnútra človeka, ba musí byť tým vnútrom – dušou. Služba iným v politike nie je možná bez vnútornej a transcendentnej dimenzie, ktorú jednotlivec nie vždy môže uskutočniť. Ide tu totiž o duchovnosť, ktorá sa týka tak politikov, ako aj cirkevného spoločenstva, ktoré má byť ich oporou, určitou akoby základňou a duchovnou zásobárňou. Politik potrebuje, aby nebol ponechaný sám na seba a aby neostal izolovaný od spoločenstva. Treba si uvedomiť, že hoci angažo-

vanosť patrí medzi ušľachtilé spoločenské služby, je vystavená zvláštnym pokušeniam a nebezpečenstvám – lákavá sila peňazí, osobné ambície, či túžba po dominancii, dosiahnutie úspechu stoj čo stoj a pod.

Vyhnúť sa týmto pokušeniam môže len politik, ktorý na sebe sústavne neúnavne pracuje v zmysle odporúčania, ktorý dáva dnes už zosnulý generálny predstavený Spoločnosti Ježišovej: „Kresťanský politik je človek, ktorý sa z lásky ku Kristovi dáva so služieb bratom, aby uskutočňoval spoločné dobro na rôznych úrovniach. Človek, ktorý sa neuzatvára do úzkoprsého a oportunistického stranického ducha, človek, ktorý vykonáva moc ako službu a nikdy neupadá do modloslužby moci, človek pokorný, ktorý dokáže konzultovať a počúvať iných a nielen ľudí zo svojej strany alebo svojich voličov, človek, ktorý v ťažkostiach kladie svoju dôveru v Božiu silu, človek, ktorý je silný svojím životným svedectvom a usiluje sa vteliť do spoločnosti evanjeliové hodnoty úcty, bratstva, ľudského pokroku, spravodlivosti, oddanosti a osobitnej pozornosti voči chudobným“ [6].

Spoločenstvo, na druhej strane, by sa malo usilovať poverovať úlohou v politike tie osobnosti zo svojho streda, ktoré spĺňajú predpoklady pre túto náročnú úlohu. A nielen to, aby výber mohol byť kvalitný, také osobnosti musia vyrastať, tak povediac, musia byť pripravené na základe vstúpenia základných etických noriem. Toto nie je možné uskutočniť bez toho, aby ich spoločenstvo samo žilo. Tým automaticky vytvára aj priaznivé prostredie pre prácu politicky angažované osobnosti.

Dnes totiž osobitne treba angažované kresťanstvo tak v kresťanských spoločenstvách, ako aj v politike, lebo je nutné rehabilitovať politiku, aby sa znova do centra pôsobnosti dostal človek.

Použité pramene:

- [1] A. Anzenbacher, Úvod do etiky, Zvon, České katolícke nakladateľstvo, Praha 1994
- [2] Por. Homília pri zakončení Svätého roka, 25. 12. 1995, v AAS LXVIII 1976
- [3] W. Piwowarski a kol., Slovník katolíckej sociálnej vedy, Dobrá kniha, Trnava 1996, s. 20
- [4] Benedikt XV., enc. Pacem Dei Munus, 1920, s. 8
- [5] Por. 2. a, s. 145 a Posolstvo k Svetovému dňu mieru 1977
- [6] P. Arrupe Impegno cristiano per la giustizia, Aggiornamenti sociali, Milano 1981, s. 129n

Tento príspevok bol vypracovaný na základe vstupných referátov (H. Hrehová, S. Košč, I. Kutný, Sabolová) a rozpravy na interdisciplinárnom dialógu organizovanom Radou pre vedu vzdelanie a kultúru pri KBS na tému „Etika v politike a spoločnosti“. Použili sa písomné podklady: H. Hrehová, Spravodlivosť a zodpovednosť v etike a S. Košč, Lásky v politike?